

Posudok habilitačnej práce

Autor: Marián Sloboda

Názov habilitačnej práce: Aspekty multilingvizmu

Oponentka: prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc.

Posudzovaná práca je výberom šiestich štúdií z rozsiahlej výskumnej a publikačnej činnosti autora venovaných problematike multilingvizmu. Ako sa pripomína v úvode, je to problematika, ktorá stojí v centre sociolingvistického výskumu a ktorej aktuálnosť vzrástla v posledných desaťročiach nielen pre výrazné globalizačné a migračné procesy, ale aj vzhľadom na metodologický posun vo vnímaní jazykovej reality oproti teoreticko-metodologickému pohľadu prevládajúceho štrukturalizmu v prvej polovici 20. storočia. Navyše, je to problematika, ktorej teoretické riešenie má výrazný vplyv na každodennú jazykovú prax vo fáze jej plánovania (jazykovej politiky), ako aj v konkrétnej inštitucionálnej aj neinštitucionálnej interakcii. Autor má pre spracovanie tejto problematiky tie najlepšie predpoklady dané nielen spomínaným mnohoročným výskumným úsilím v tejto oblasti, ale, ako sám pripomína, aj rodinnou históriou a, ako sa to ukazuje ďalej v práci, aj každodenným dotykom s multilingválnou jazykovou praxou.

Práca má premyslenú kompozičnú štruktúru. Člení sa na 6 kapitol, ktoré sú uvádzané všeobecnými heslami z *Nového encyklopedického slovníka češtiny*, na ktorých sa spolupodieľal autor habilitačnej práce, a následne sú všeobecné encyklopedické heslá, resp. ich časti, rozvíjané v samostatných štúdiách. Postupne sa tak čitateľ zoznamuje s rozličnými aspektmi problematiky multilingvizmu – od najvšeobecnejšej referenčnej štúdie, ktorá analyzuje multilingválnu problematiku na báze východiskového pojmu superdiverzita, cez pojmy menšinový jazyk, úradný jazyk, jazyková politika, semikomunikácia (receptívny multilingvizmus) až po koncept jazykového posunu. Problematika sa zameriava takmer výlučne na situáciu v Českej republike, pričom ani v jednej zo štúdií nechýba špecifické zameranie na postavenie a používanie slovenčiny v českom prostredí.

Takouto kompozičnou úpravou skôr publikované texty vstupujú do nového kontextu a habilitačná práca tak nadobúda novú kvalitu s pridanou hodnotou pripomínajúcou dialóg medzi všeobecnejším riešením problematiky a jej konkrétnym rozvíjaním, medzi kolektívnym uchopením príslušnej problematiky danej viacerými autormi slovníkového hesla a individuálnym riešením (časti) problému v samostatnej štúdii. Dynamiku habilitačnej práci prepožičiava aj jej formálna stránka, keď sú jednotlivé kapitoly publikované v podstate v podobe faksimile pôvodných textov.

Na kvalitu jednotlivých textov poukazuje už to, že všetky boli publikované v prestížnych časopisoch a knižných prácach, a teda prešli viacnásobným recenzným konaním (autor vo väčšine prípadov explicitne vyjadruje poďakovanie anonymným recenzentom jednotlivých publikácií). V nadväznosti na túto okolnosť treba v takto nanovo koncipovanej práci podľa mňa vyzdvihnúť viaceré kvality:

- Komplexnosť uchopenia problematiky multilingvizmu v Českej republike v diachrónií aj synchrónii. Napr. autor poukazuje na rozpor medzi predstavou o dominancii jedného jazyka (češtiny) a o tolerancii voči iným jazykom a empiricky podloženými dôkazmi, že to nie vždy tak je (prejavy niektorých zložiek štátnej správy a obyvateľstva voči novším prejavom jazykovej a etnickej diverzity) – kapitola 1. Poukazuje na odlišnosť

definície národnostnej menšiny (historicky a občiansky podložená), ale aj na to, ako niektorí príslušníci jazykových minorít neprejavujú veľký záujem o svoje jazykové práva (2. kapitola). Na báze rozdielu medzi chápaním jazykového práva a jazykového právneho predpisu ukazuje na špecifické legislatívne postavenie slovenčiny v Čechách, čo vedie k tomu, že na zdanlivo jednoduchú otázku, či je čeština výhradným úradným jazykom v Českej republike, nemožno dať jednoznačnú odpoveď (3. kapitola). 4. kapitola je v podstate radom prípadových štúdií o používaní predovšetkým poľštiny, slovenčiny, vietnamčiny, angličtiny, príp. nemčiny v Čechách vo verejnom a súkromnom priestore a ukazuje na to, že len rozlíšenie medzi verejným a súkromným nestačí na vyčlenenie demarkačných línií používania jednotlivých jazykov, ale je potrebné použiť jemnejšiu diferenciaciu, pričom autor uvádza šesticu dvojíc, ktorých jednotlivé póly dokážu stanoviť spomínané línie precíznejšie. 5. kapitola sa sústreďuje na postoje k používaniu slovenčiny na českom webovom portáli .cz (čo sa z hľadiska teórie jazykového manažmentu chápe ako jazykový problém) a napokon v poslednej 6. kapitole sa rieši otázka posunu v používaní slovenčiny a češtiny v prospech češtiny a retencie pôvodného jazyka v rodinnom prostredí na báze vzťahu makro- a mikrosociolingvistických faktorov.

- Teoreticko-metodologickú komplexnosť a zároveň variabilitu. Autor využíva teoretické postupy interpretačnej sociolingvistiky, etnometodologickej konverzačnej analýzy, analýzy jazykovej krajiny, teórie jazykového manažmentu, pričom je potrebné vyzdvihnúť jeho názor o potrebe budovať teóriu na výrazne empirickom základe. Vo viacerých prípadoch prichádza na záver štúdií s návrhmi ďalších koncepčných teoretických a metodologických riešení.
- V neposlednom rade je potrebné zdôrazniť bohatosť bibliografických zdrojov, ktoré dokumentujú zorientovanosť autora tak v domácej, ako aj svetovej literatúre s relevantným zastúpením vlastných štúdií.

Jednotlivé štúdie (a slovníkové heslá) obsiahnuté v habilitačnej práci boli publikované v priebehu rokov 2005 – 2021, prevažne však v prvej polovici druhej dekády 21. storočia. S tým súvisí aj moja základná otázka:

- Zmenila sa od času publikovania jednotlivých štúdií situácia vo vzťahu k tomu, čo autor uvádza ako závery jednotlivých článkov, teda v hlavnom zacielení riešeného problému, príp. aj v detailoch? Konkrétne napr.:
  - o Aké je súčasné právne, ale aj interakčné postavenie slovenčiny v Českej republike?;
  - o Možno naďalej pozorovať výraznejší prienik východoázijských jazykov v jazykovej situácii Českej republiky?
  - o Zmenila sa multilingválna jazyková situácia v Čechách v súvislosti s najnovšími migračnými pohybmi?
  - o Zmenil sa pomer používania ruštiny a ukrajinčiny v súvislosti so súčasnou politickou situáciou?
- V závere prvej kapitoly autor uvádza, že sa zámerné vyhol niektorým širšie pertraktovaným otázkam multilingvizmu, ako sú prienik angličtiny a vplyvu americkej kultúry, multilingvizácie mestských centier, ako aj viacjazyčnosti v takých oblastiach, ako je gastronómia, veda, akademické vzdelávanie, šport. Zaujímalo by ma autorov názor na uplatnenie viacjazyčnosti práve v týchto spomínaných oblastiach, zvlášť napr. v športe, napr. pri existencii multietnických tímov (napr. v súčasnom vrcholovom futbale, hokeji a pod.).

V hodnotení originality sa konštatuje, že „Práce je složená z niekoľkých autorových dříve publikovaných článků, které jsou dostupné také online.“, z čoho sa odvíja príslušné percento zhody, a že v práci nebyly nalezeny žádné potenciálně problematické údaje“.

Záver:

Habilitačná práca *Aspekty multilingvizmu* PhDr. Mariána Slobodu, Ph.D., spĺňa v plnej miere štandardy kladené na habilitačnú prácu.

Prácu odporúčam postúpiť na ďalšie habilitačné konanie.

V Prešove 7. 11. 2023

prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc.

